

רשק
שיעורי
תורה

היבולי תורה

מז תשרי שבת חוה"ע סוכות תשע"א ♦ דף היומי בבלי: עבודה זרה מא ירושלמי: תרומות לט

קדושת הסוכה שהופרעה

מנהג קבוע היה לו לסוחר האתרוגים הגדול של העיר קוריץ. בכל שנה ושנה, עוד בטרם היה פותח חנותו ושוטח מרכולתו בפני יהודי העיר, היה בוחר מתוך ארגזי האתרוגים שבסחורתו את האתרוג המפואר והמהודר ביותר ואץ להגישו להרה"ק רבי פנחס רבה של העיר קוריץ.

ימים ספורים לפני חג הסוכות, מבחין ר' פנחס בקטטה שפרצה בין בנו לבין בנו של המלמד בדבר אתרוג מי מהודר יותר - אתרוג הרב או אתרוג המלמד. כל אחד מהם טען ליופיו של האתרוג שביד אביו. נסתיימה הקטטה בהחלטה להביא את שני האתרוגים לפני ר' פנחס שיכריע דעתו מי המובחר והמהודר מביניהם. והנה, אכן, צדק בן המלמד בדבריו ולאביו ישנו אתרוג נאה, בנוי לתלפיות, מהודר בתכלית ההידור ונאה לאין ערוך מאתרוגו של הרב.

שקע ר' פנחס בהרהורים והסיק במחשבתו כי מוכרחת היא שיש לו למלמד זכויות נסתרות שבגינן זכה לאתרוג כה מהודר, אך כיצד ייתכן הדבר, הרי דבר ראשון בוחר סוחר האתרוגים את האתרוג הנאה ביותר עבורו?

הלך ר' פנחס אל בוחר האתרוגים לברר אצלו את פתרון התעלומה. ומה גילה? - הסכם יש בין הסוחר לבין המלמד. בכל השנה חוסך המלמד העני מפיתו ואוסף פרוטה לפרוטה ומטמינה בשביל קניית אתרוג לחג. בערב החג, מגיע הוא עם צרורו הכבד, מבלי שיספרנו אפילו ומחליף עימי את הצרור תמורת האתרוג הראשון שיוציא מהארגז שיבחר. וכך קיים הנוהג בינינו כבר כמה שנים - אני והוא איננו יודעים כמה הוא משלם אך איננו יודעים גם מהי התמורה שהוא מקבל...

הבין הרב כי דברים נסתרים ישנם כאן, חיפש הזדמנות נאותה ופתח בשיחה עם המלמד אודות אתרוגו. ואכן גם המלמד מספר ומתאר את התיאור סוחר האתרוגים אודות ההסכם שביניהם. ובכל זאת, ממשיך ושואל הרב את המלמד כיצד זה ייתכן שבכל שנה ושנה יוצא לכם אתרוג מהודר ביותר?

משיב במלמד בתמימות - הרי כתוב בספרים שבט"ו בשבט צריך אדם להתפלל על אתרוג נאה, ובכל שנה ביום זה מתפלל ומתחנן אני לפני ה' שיזכני בזאת, והודות לה' מתקבלת תפילתי. הבין הרב כי בצדיק נסתר מדובר והזמינו לבקר אצלו בסוכה בחג.

לאחר התפילה ביום א' של סוכות, ליווה המלמד את הרב לסוכה, קידש, טעם מזונות ושתק. לא שח הוא בדברי תורה ואף לא גילה נסתרות, אך כאשר נחו עיניו על הזבובים שרחשו סביב לסכך, פנה המלמד בשאלה נדהמת אל הרב: כיצד בסוכה קדושה, ועוד סוכת הרב יהיה דריסת כנף לבריות לא טהורות?

התפלא הרב על השאלה המפתיעה והשיב בשארית שלוותו: וכי בסוכתך שלך אין בריות שכאלו? השיבו המלמד בפשטות - בודאי שלא, הרי קדושת הסוכה הינה כתריס בפניהם! אם כן, אבוא אני אליך לביקור - לאט ר' פנחס בהתרגשות.

דל ועלוב היה ביתו של המלמד העני, וחסר כל, וכבית כן הסוכה, עשויה עצים ישנים ועתיקים. גם הכיבוד שהוגש היה דל ומועט אך עיניו של הרב הבחינו מיד בצדקת המלמד - סוכתו הייתה נקיה וטהורה מבלי רמש ומעופף והדיפה ריח נעים וערב.

לאחר שישב קמעה, נשמע לפתע קול זמזום בחלל האוויר וצרעה גדולה התפרצה ונכנסה לסוכה. הפנה הרב מבטו למלמד כשואל- האמנם!?

לא בשלי הגיעה בריה זו- אמר המלמד בבטחון מוחלט, אלא להפיס דעתו של הרב ולמנוע ממנו חלישות דעת חלילה.

שמח ר' פנחס מקוריץ כי זכה להכיר ולחזות באחד מל"ו צדיקים שבדורו. אולם, למחרת החג לאכזבת ר' פנחס, עזב המלמד את העיר מבלי להשאיר עקבות למקום הימצאו. שכן לא חפץ להתגלות בגדלותו.

נושאי הדף בעלון

אם יש חיוב ומצוה להפריש מיד.....עבודה זרה מא

קבורת נפלים.....עבודה זרה מב

דמות חמה ולבנה שאינן שלמות.....עבודה זרה מג

הנחת תפילין של יד על הראש.....עבודה זרה מד

אם יש מקום בראש להניח ב' תפילין ברוחב.....עבודה זרה מד

אם יש מצוה למחוק שם עבודה זרה.....עבודה זרה מה

שינוי בדף של עץ שהיה של עבודה זרה.....עבודה זרה מז

מי הבארות בפסח.....עבודה זרה מז

כפתור ופרח.....עמוד 5

עבודה זרה מא

אם יש חיוב ומצוה להפריש מיד

בגמרא מבואר שחבר שמת והניח מגורה מלאה פירות, אפילו אם הן בני יומן, הרי הן בחזקת מתוקנין, שחזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. בסוף בספר טעמא דקרא (עמ' רלו אות לח) כתב על החזון איש שכשהביאו דבר החייב במעשר, היה מצוה לעשר מיד שלא להשהות דבר שאינו מתוקן בביתו.

וציין שם הגר"ק שהראשונים והפוסקים דנו בדבר חיוב ההפרשה אם יש מצות הפרשה מהטבל מיד, וכל שלא מפריש מבטל מצות עשה, או שאם רוצה לאכול הטילה עליו התורה חיוב הפרשה ואינו מבטל עשה כשמשתהה מהפרשה.

בדברי רש"י (גיטין מז: ד"ה מדאורייתא) מבואר שהפרשת תרומות ומעשרות באה לתיקון המאכל כשרוצה לאכול ממנו, ואם אינו צריך לאכול עכשיו אין לו מצוה להפריש, ולכן כתב שאף אם אין לנכרי קנין בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, אין הישראל חייב להפריש על פירותיו, כיון שאינו בא לאכלן, ואין כאן מצוה המוטלת עליו. וכתב במנחת חנוך (מצוה רפד ס"ק יב) שכן דעת המגן אברהם (סי' ח ס"ק יד), אבל דעת הט"ז (יו"ד סי' א ס"ק יז) שחיוב ההפרשה הוא אף אם אין רוצה לאכול עתה.

ובזה ביאר הט"ז הטעם שהתורם עצמו צריך לברך ואין אחר יכול לברך בשבילו, והחילוק בין הפרשת תרומה לשחיטה ששם יכול אחר לברך עבור השוחט, שברכת השחיטה אינה באה על השחיטה עצמה שהרי אין חיוב לשחוט אם אינו רוצה לאכול, אלא עיקר הכוונה לתת שבח למקום ב"ה על שאסר לנו אכילת בשר בלא שחיטה, ובזה ודאי כל ישראל שייכים באותה ברכה שהרי על כולם יש איסור, אלא שאין מקום לברך שבח זה אלא בשעת שחיטת איזו בהמה, ולכן כשאחד שוחט יכול גם אחר לברך [כגון שהשוחט הוא שומע ואינו מדבר, כמבואר בשו"ע (שם ס"ז)].

אבל בהפרשת תרומה עיקר הברכה היא על מצות ההפרשה ולא על איסור אכילת טבל, שהרי מצות ההפרשה היא חיוב עליו אפילו אם אינו רוצה לאכול מן התבואה עדיין, א"כ מצוה זאת היא כשאר מצות, וכיון שאין הוא חיוב בגופו לעשות כן שאפשר לתרום ע"י שליח, לא נחלק המצוה והברכה זה מזה, אלא התורם יברך. והקשה המנחת חנוך על הט"ז שדבריו נסתרים מדברי רש"י הנזכרים.

בטוב טעם ודעת (שו"ת שחיטה סי' יא) הביא ג"כ שמדברי רש"י נראה שלא כדברי הט"ז, והוכיח מסוגייתנו כדברי רש"י, שאמרו שחבר שמת והניח מגורה מלאה פירות ואפילו הן בני יומן הרי הם בחזקת מתוקנים חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, והנה אם יש מצות הפרשה אף אם אינו אוכל הוי זה כשאר מצות עשה וא"כ בכל שעה ושעה עובר בעשה, ודבר פשוט הוא שחזקה שלא עבר עבירה, ולמה לי הטעם שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, ועל כרחך שאין זה חיוב ורק אם רוצה לאכול צריך להפריש ואינו עובר בעשה בכל שעה, ולכך הוצרך לטעם שמ"מ אינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן.

עבודה זרה מז

קבורת נפלים

בגמרא, מעשה בשפחתו של מציק אחד ברימון שהטילה נפל לבור. ומכאן הוכיח בהגהות מיימוניות (הלכות מילה פ"א אות י) שאין מצוה לקבור את הנפלים, שהרי מבואר שהיו נוהגים להשליך הנפלים לבור, ועל פי זה כתב שאף על פי שיו"ט שני של גלויות נדחה מפני מצות קבורת ישראל, אינו נדחה מפני קבורת נפלים, שאין בה מצוה. וכך פסק הרמ"א (או"ח סי' תקכו ס"י, יו"ד סי' רסג ס"ה) שאין קוברים נפלים ביו"ט, והיינו משום שאין בהם מצות קבורה ולא משום לא תלין.

אמנם המגן אברהם (או"ח סי' תקכו סק"כ) חלק על פסק ההגהות מיימוניות והרמ"א, והוכיח מכמה מקומות שיש חיוב קבורה מדינא בנפלים, ועובר עליהם משום 'בל תלין' אם השהה את קבורתם. ודחה הראיה כמה שמוזכר בסוגייתנו שהיו מטילים את הנפלים לבור, שאפשר שגם בהשלכה לבור מתקיימת מצות קבורה, כמו שכתב הר"ש (אהלות פט"ז מ"ה) שאם התקין את הבור לקבר יש לעפרו דין עפר הקבר, או אפשר שמדובר בשפיר, שאינו נפל ודאי.

ובחזון איש (יו"ד סי' רח סק"ט) חלק על תירוצים אלו, שהרי כיון שאינו משתמר בבור כמו שאמרו בסוגייתנו שהחולדה והברדלס מצויים שם, אין זו קבורה, ומצות קבורה מתקיימת רק בסתימת הגולל שעל ידי זה המת משתמר, ואף על פי שיש לעפרו של הבור דין עפר הקבר כדברי הר"ש, אין מתקיימת בהטלה זו מצות קבורה. ומה שכתב שמדובר בשפיר עדיין ייאסר מספק שמא הוא נפל. ועוד שלפי תירוץ אחד בסוגייתנו מדובר בנפל ודאי. ומסיק שם שנראה עיקר כדעת מגן אברהם שיש מצות קבורה בנפלים, ואותו בור שהיו מטילים בו הנפלים לא נעשה ברצון חכמים, אלא נשים שזנו שהיו בושות בדבר הטילוהו שם.

בחתם סופר (שו"ת או"ח סי' קמד) האריך בענין זה, וכתב שהנה בגמרא (סנהדרין מז: מובאר שיש שני טעמים לקבורת מת, משום כפרה, ומשום בזיונא, וכתב הבינה לעתים (יו"ט סוף פ"א) שבנפל לא שייך הטעם של כפרה לא לו שלא חטא ולא לאבותיו שאין לבם דוה עליו, אולם מ"מ עדיין ישנו הטעם משום בזיונא. וכתב החתם סופר שלכן אין צריך דווקא לקברו בקבר אלא יכולים להשליכו לבור, כמו שהיו נוהגים בזמן חז"ל להשליך את הנפלים לבורות. ומה שהקשה הבינה לעתים [וקדם לקושיית החזו"א הנ"ל] שכיון שחולדה וברדלס מצויים שם ואין המת משתמר אין זו קבורה, והכתוב צווח ואומר (תהלים עט ב) 'בשר חסידך לחיתו ארץ', תירץ החתם סופר, שבודאי מי שצריך כפרה וחבוט הקבר והעמדה בדין, אין זו קבורה כשאינו משתמר, ומכ"ש שישנם צדיקים שאין גופם נעשה עפר [ראה שבת (קנב:)], והנפש מתלבשת בגוף ביום מועד כידוע, ואיך יושלכו ח"ו לחיתו ארץ. אבל בנפל שאין לו לא נפש ולא רוח רק משום בזיונם של החיים, הגם שצריך קבורה מגזירת הכתוב משום הביזיון [וא"א לשרוף אותו וכיוצ"ב], אבל אם משליכים אותו לבור זוהי קבורתו, ואם אח"כ יבואו חולדה וברדלס וגוררים אותו, מה איכפת לנו.

וכתב שבודאי אם נפל אסור בהנאה, כמו שנקט בבינה לעתים, א"כ אסור להשליכו לפני חיה אפילו כלבי הפקר, אבל עכ"פ מותר להשליכו לבור, ואם יבואו אח"כ חיות הפקר וגוררים אין לנו בזה, וכמו שכתב המגן אברהם (סי' תמה סק"ב) לענין חמץ. ומה גם שיש לומר שנפל אינו אסור בהנאה [וכמו שציידד גם בבנין ציון שלהלן], ועיי"ש שדן בארוכה אם נפל אסור בהנאה.

יום ראשון ד תשרי

עבודה זרה מג

דמות חמה ולבנה שאינן שלמות

כתב בדרכי תשובה (סי' קמ"א ס"ק נ"א) בשם ספר מקור מים חיים, שאף על פי שלענין איסור עשיית צורת אדם ודרקון כתב בשו"ע (שם ס"ז) שיש מי שאומר שלא אסרו אותם אלא דווקא בצורה שלמה בכל איבריה, אבל צורת ראש או גוף בלא ראש, אין בה שום איסור לא במוצאו ולא בעושה, וכתב הרמ"א שכן נוהגים, מכל מקום באיסור עשיית חמה ולבנה בעיגול נראה בפשיטות מכל הפוסקים שאסור אפילו בחצי עיגול.

וכן הוכיח בפני יהושע (ר"ה כד. ד"ה דמות צורות) ממה שהקשו (שם ובסוגייתנו) איך עשה רבן גמליאל דמות צורות לבנה כדי לשאול את העדים שמעידים על קידוש החודש, איך ראו את הלבנה, והרי אסור לעשות דמות לבנה. ואם נאמר שאין איסור בעשיית דמות חצי לבנה, קשה מה הקשו, והרי מסתמא אותן דמויות צורות לבנות של ר"ג לא היו צורות שלמות של עיגול הלבנה כמו שהיא במרום, אלא דמות חצי עיגול קו קטן כמו שהיא בקטנות בשעת המולד, שעליהן היה שואל לעדים כזה ראת או כזה. ומוכח שאותן צורות שלמעלה והפרצופים שאין אדם יכול לציירן כמו שהם במרום, אלא בדרך שמתראים לבני אדם, עיקר האיסור הוא לפי הדמות הנראית לבני אדם, ולכן דמות צורת חצי לבנה גם כן אסורה, כיון שבענין זה היא עשויה להאיר לבני אדם.

ובמהר"ם אלשיך (שו"ת סי' עז) פלפל וביאר כל המשא ומתן בסוגייתנו שהכל היה על נידון זה, אם דמות לבנה אסורה גם כשאינה שלמה, וביאר שהגמרא מוכיחה שאין הבדל בין שמשים שבמדור העליון כגון מלאכים לבין שמשים שבמדור התחתון כחמה ולבנה, וכשם שצורת המלאכים ע"כ אסור לעשותה גם כשאינה כצורתם השלמה, שהרי אופנים ושרפים ומלאכי השרת אינם נראים לבני אדם, וגם הם רוחניים, ואין לך ציור דמות בחסרון יותר מזה, ואף על פי כן אסרתו התורה. כמו כן בשמשים שבמדור התחתון כדמות לבנה, גם אם עשאן בחסרון הרי הם אסורים. וזהו שהקשו בגמרא על צורתיו של ר"ג, ותירצו שאחרים עשו לו, ושאר התירוצים שתירצו בגמרא, שרק בצירוף היתרים אלו עם מה שהצורה היתה חסרה, התירו לעשות צורות אלו.

ובמהר"ט (שו"ת ח"ב יו"ד סי' לה) כתב, שבדמות לבנה ודאי האיסור הוא גם כשאינו עושה עיגול שלם כדמותה במרום, וגדר האיסור אינו לעשות דמות חמה ולבנה במרום אלא כדמות אורם הנראה, ולכן הקשו על הלבנות של רבן גמליאל, שבדאי לא היו בעיגול שלם כיון שאם כן לא היו העדים יודעים להראות בהם דבר, והיו כל הצורות שוות זו לזו, שאין ההבדל אלא באור החמה המאיר על הלבנה ולא בגוף הלבנה עצמה. ועל כרחק שהאיסור הוא לעשות כדמות האור הנראה לנו. ועל פי זה ביאר הטעם שאסר הרמב"ם [הובאו לעיל בסמוך] אפילו בדמות חמה ולבנה שאינן בולטות, שדווקא במקום שהאיסור הוא לעשות כגופה של הצורה כגופה חיות, שייך לומר שהאיסור הוא דווקא כשהצורה בולטת, כגופה של החיה שהיא בולטת. אבל בדמות חמה ולבנה שהאיסור הוא לעשות כדמות אורן הנראה, הרי אין האור בולט בהן אלא מתפשט בשטח הכדור, ולכן אסור לעשות אפילו בדמות שאינה בולטת.

ונמצא שדעת הפוסקים היא שאסור לעשות דמות חמה ולבנה אפילו כשאינן שלמות, וכן דעת המהר"ט עכ"פ לענין לבנה, וראה עוד בדרכי תשובה (סי' קמ"א ס"ק לח) [ודברי מהר"ם אלשיך הובאו אצלו כמו שהובאו בשואל ומשיב (שו"ת קמ"א ח"ג סי' ע"א)].

יום שני ה תשרי

עבודה זרה מד

הנחת תפילין של יד על הראש

בגמרא מבואר שיש מקום בראש להניח ב' תפילין. וכתב מהר"ם שיף (גיטין נח. ד"ה ולא פליגי), שהנושא משאוי בזרועו מניח תפלה של יד על ראשו, משום שמקום יש בראש להניח ב' תפילין, ובשעת מלחמה שנושאין כלי זינן על זרוען ומחזיקים ברמחים יתנו תפילין של יד גם כן בראש. וכך פסק למעשה באבן יעקב (מסקין, ר"ה, שו"ת שבסופו סי' נה), שנסאל מאיש צבא יהודי האריך להתנהג בהנחת תפילין בעת שטעון על עצמו בגדים כבדים וכלי זיין, ואי אפשר להניח תפילין על היד מפני שקשה להסיר את הבגדים וכלי זיין שלו לגלות זרועו, והשיב שאם אי אפשר לו להניח מטעם הבגדים הכבדים שעל היד או כלי זין שעל היד, יכול להניח תפילין של ראש ותפילין של יד על הראש, ומקום יש בראש להניח שני תפילין. והוכיח כן מדברי מהר"ם שיף הנזכרים, וכתב שאף שבירושלמי (פאה פ"ב ה"ד, חגיגה פ"א ה"ח) אמרו שאין למידין הלכה מן האגדה, אבל בנודע ביהודה (שו"ת תניינא, יו"ד סי' קס"א) כתב לחלק בין אגדות הנזכרות במדרשות שאין למדים מהם לבין אגדות הנזכרות בגמרא שלמדים מהם הלכה [עיי"ש שדן בזה, ולמעשה נקט כן בעקרי הד"ט (יו"ד סי' סו), ובבאר יעקב (שו"ת אהע"ז סי' קמ"ט)].

אם יש מקום בראש להניח ב' תפילין ברוחב

כתב בדברי חיים (שו"ת או"ח ח"ב סי' ו) על המחמירים לראות במראה שהתפילין יהיו באמצע, שהם דברי בורות, כי אפילו אם אינם מכוונים ממש כשר, שידוע שיש מקום בראש להניח שני תפילין וכמבואר בסוגייתנו, והוא אפילו ברוחב, ואין שיעור לתפילין ברוחב. וכן משמעות המרדכי (תפילין יב. בשם הסמ"ג, יג. ד"ה בין עיניך) להדיא.

אמנם ברדב"ז (שו"ת ח"ג סי' תעה) כתב שמקום יש בראש להניח שני תפילין, ולא זה אצל זה, לפי שאם יניחם זה אצל זה אין אחד מהן בין העינים. מבואר בדבריו שמה שאמרו מקום יש בראש להניח שני תפילין היינו בגובה אבל לא ברוחב. וכן פסק הלכה למעשה לאותן שמניחים ב' תפילין כאחת שיניחום זה למעלה מזה, ומשמע לכאורה שברוחב אין מקום לשני תפילין.

ובדברי יואל (שו"ת או"ח סי' ד) נשאל שמה שכתב בדברי חיים הוא לכאורה שלא כדברי השו"ע (או"ח סי' כז סי"י) שצריך לכיון הקציעה שתהיה באמצע בין העינים, ומשמע שצריך לכיון שתהיה בדיק באמצע, ועל כרחק א"א להניח ב' תפילין ברוחב. ודחה הדברי יואל טענת השואלים, וכתב שכיון שלהלכה א"א לצמצם, אם כן על כרחק אין הכוונה לכיון התפילין שיהיו בדיק באמצע, שגם התסתכלות במראה וכיוצ"ב לא תועיל לזה. ועל כרחק שכל שמניח תפילין במקום שעומד לכך הרי זו הנחה כשרה, ושיעור מקום ההנחה מוודדים לפי תפילין היותר גדולות ששיעורן ד' אצבעות, וכיון שלא נתנה התורה שיעור לרוחב התפילין [כמו שהאריך להוכיח], אם כן כל שמניח התפילין במקום ד' האצבעות האמצעיות הרי הניחן בין עיניו. ומסיק שנמצא ברור להלכה שבתפילה אחת שהיא קטנה הרבה משיעור שני תפילין אין הצמצום מעכב כל כך, שעדיין יש שיעור מרווח לשיעור המקום של שני תפילין. ובדאי יש להתאמץ בכל מה שאפשר לכיון על ידי השערה ומישוש היד שיעמדו התפילין במכוון באמצע ממש, אבל מה שא"א לכיון אין לחוש, שזה ברור מכמה הוכחות שיש מקום בראש להניח שני תפילין אף ברוחב, וכמה ראשונים כתבו כן בפירוש.

אם יש מצוה למחוק שם עבודה זרה

בחינוך בית יהודא (שו"ת סי' עה, הו"ד בשו"ת מחנה חיים ח"ג יו"ד סי' לא) הובאה תשובה מהמהר"ל מפראג שכתב שאין מצוה במחיקת שם עבודה זרה, ומה שנאמר בפסוק (דברים יב ג) 'ואבדתם את שמם' אינו מדבר על שם ע"ז אלא על מקומות שעובדים בהם ע"ז, שבהם מדובר בפסוק זה, וכוונת הכתוב היא שכאשר מאבד את המקומות שבהם עבדו עבודה זרה בזה מאבד את שם העבודה זרה, אבל בשמה עצמו אין מצוה למחוק ולאבדו. ועיין באגודת אזור מדברי (שו"ת יו"ד סי' כה) מה שכתב בביאור דבריו.

אמנם **בחתם סופר** (שו"ת יו"ד סי' רס, רסג) כתב שלומדים מהפסוק 'ואבדתם את שמם מן המקום ההוא' שמצות עשה לאבד ולמחוק שם עבודה זרה, וממה שנאמר ואבדתם את שמם, דורשים את' לרבות את הטפל לשם של עבודה זרה, שאף אות הנטפלת לשם עבודה זרה לפניו או אחריו יש מצות עשה למחקה.

ומ"מ אם מחק עצם שם ע"ז והשאיר הנטפל הרי קיים מצות 'ואבדתם את שמם', כיון שעתה אין האות נטפלת לשם ע"ז. [ועיין בליקוטי הערות על **שו"ת חת"ס** (סי' רס אות ג) שהביא כמה אחרונים שחולקים על החת"ס וסוברים שאם לא מחק גם הנטפל לשם ע"ז לא קיים מצות].

בדברי יציב (שו"ת יו"ד סי' קפ) הביא דבריו וכתב, לא ידעתי היכן נזכרה מצוה זו שכשנכתב שם עבודה זרה יש מצוה למחוק, ומוני המצוה לא הזכירוה. ועל הראיה מהפסוק 'ואבדתם את שמם' הקשה, שבסוגייתנו נחלקו מה לומדים מפסוק זה, לדעת ר' יוסי בר' יהודה לומדים מפסוק זה שצריך לשרש אחריה, והקשו בגמרא מה לומדים חכמים מפסוק זה, ותירצו שלדעתם לומדים מפסוק זה שמצוה לכנות לה שם גנאי, ואם יש מצוה למחוק את השם הרי היו יכולים לומר שלדעת חכמים לומדים מפסוק זה שמצוה למחוק את שם עבודה זרה.

ואף על פי שממה שאמרו (שבת קכ:): מנין למוחק אות אחת מן השם שהוא בלא תעשה, שנאמר 'ואבדתם את שמם לא תעשון כן לה' אלקיכם', נראה שלגבי ע"ז יש מצוה למחוק שמה, יש לדחות ולומר שבאמת אין מצוה למחוק השם דע"ז, אלא שהמצוה לאבד זכרה שלא יהיה לה שם ושארית.

וציין בזה גם **למנחת חינוך** (מצוה תלו) שכתב, שנראה שיש מצוה במחיקת שם ע"ז והוא בכלל איבוד, וציין במנחת חינוך למבואר בסוגייתנו שמצוה לכנות לה שם גנאי ולמדהו מפסוק זה, והרמב"ם לא הביא דין זה להלכה, וגם המצוה למחוק שם ע"ז לא הביאו הפוסקים, וכתב המנחת חינוך שנראה שהכל בכלל איבוד ע"ז ולא הוצרכו הרמב"ם והפוסקים לפרט כל דרכי האיבוד, ומ"מ נשאר בצ"ע. ובדברי יציב כתב שאפשר שזה בכלל דרשת ר' יוסי בר' יהודה שצריך לשרש אחריה, שצריך לאבד ולמחוק שמה.

שינוי בדף של עץ שהיה של עבודה זרה

באבני מילואים (שו"ת סי' כז) דן בדבר אחד שקנה דף של עץ מהודר ומוזהב, והמוכר אמר לו שהיה מצוייר עליו פעם צורת איזה פסל, אבל זה לא היה שקוע או בולט אלא רק מצוייר בצבע, והקונה תיקן את הדף ועשה בו כמה שינויים ודיבק עליו קלף עם שויתי וכו', ורוצה לקובעה אצל העמוד בביהכ"נ ושואל אם מותר לעשות כן.

ופלפל **האבני מילואים** בזה, וכתב שנראה שאפילו אם היה בדף הזה דמות אליל ממש שעובדים אותו, מכל מקום כיון שבשעה שקנאו היהודי הראשון כבר נמחקה הצורה כולה, א"כ שוב אין בה משום ע"ז, ואע"ג שעבודה זרה שנשברה מאליה אסורה, היינו משום שעדיין עובדים לשברים שלה, אבל כאן שנמחקה הצורה ואין צורת ע"ז כלל, אין עובדים אותה ושוב אין בה משום ע"ז, ומה שיש לחשוש בה הוא רק משום נוי או משמשי ע"ז, ולאיסור נוי ומשמשי ע"ז מועילה מכירה.

שמה שאין מכירה מועילה בעבודה זרה עצמה הוא משום שכיון שדמיה יקרים סובר העכו"ם שהישראל יחזור וימכור אותה לעכו"ם אחר כדי להרויח את דמיה המרובים, ולכן אין הגוי המוכר מתייאש ממנה ואינו מבטל אותה.

אבל במשמשי ע"ז ונוייה אין חיבת העובדים כ"כ, וכמבואר **בר"ן** (ע"ז כג: ד"ה מה מת, הו"ד בב"י יו"ד סי' קלט ד"ה ומ"ש בשם הרב רבינו יונה), ואם כן נוייה של ע"ז ומשמשיה בטלים להם ע"י המכירה.

אלא שדן לדון אם מותר לקבוע לוח כזה בביהכ"נ, כיון דמבואר **בשו"ע** (או"ח סי' קנד סי"א) שנרות שהדליקו אותם בבית ע"ז וכיבן או מכרן העכו"ם לישראל, אסור להדליק מהם בביהכ"נ או לדבר מצוה, אף על פי שמותרים להדיוט.

וכתב שנראה להתיירו גם לבית הכנסת, על פי המבואר **בר"ן** (ע"ז כ. ד"ה בעי רשב"ל) שיש ג' שיטות בענין זה, דעת הראב"ד שבדיעבד מותר להשתמש למצוה בדבר שהיה של ע"ז, ולדעת הרמב"ן בדיעבד ג"כ אסור, ולדעת הר"ן אפילו לכתחילה מותר כל שכבר ביטלו העכו"ם והותר להדיוט, ולכן במעשה זה שכבר נתבטל הדף ע"י המכירה של העכו"ם, לדעת הר"ן מותר לכתחילה להקדישו לביהכ"נ ולשאר מצוות כיון שמותר להדיוט שהרי נתבטל.

ואח"כ פלפל עוד אי יש לומר שע"י השינוי שעשה בה הישראל הותר הדף הזה, והנידון בזה הוא על יסוד מה שאיבעיא לגמרא בסוגייתנו במשתחוה לקמת חייטים אם החייטים נאסרות למנחות, אם יש שינוי בנעבד או אין שינוי בנעבד. **והרמב"ם** (איסורי מזבח פ"ג ה"ד) פסק שיש שינוי לנעבד, והמשתחוה לקמת חייטין מותרין למנחות שהרי נשתנו, וכ"פ **בשו"ע** (או"ח סי' יא ס"ח) שהמשתחוה לפשתן נטוע כשר לציצית שהרי נשתנה, אולם התוס' כתבו שם שאיבעיא זו לא נפשטה, ואמנם י"ל שאף לדעת התוס' שאיבעיא זו לא נפשטה ואסור מספק, זהו דווקא לגבוה בבית המקדש, כהקרבת החייטים, אבל לביהכ"נ מותר, והביא לזה ראיה מדברי **המגן אברהם** (סי' קמג ס"ק מו).

ופסק **האבני מילואים**, שכיון שלדעת הר"ן כל שמותר להדיוט כגון שנתבטל כשר למצוה אפילו לכתחילה, יש לצרף דברי המגן אברהם הללו שבית הכנסת קל מבית המקדש, ולכן י"ל שכשר הדבר להעמיד את הטבלא הזאת בביהכ"נ.

עבודה זרה מז

מי הבארות בפסח

כתב במשנה ברורה (סי' תסז ס"ק סז), שאם נמצאו גרעיני תבואה בבאר מים בפסח, כתבו האחרונים שראוי להזהר ככל שאפשר שלא להשתמש באותם מים בפסח, שאפילו המתירים להשתמש בחמץ שנפל לתוך מים צוננים, אינם מתירים אלא כשהחמץ שהה שם זמן מועט, אבל בגרעינים אלו שנמצאו בבור ואיננו יודעים מתי נפלו לשם, יש לחשוש שמא נכבשו בתוכו מעת לעת, ודינם ככבוש שהמים נאסרים לדעת הכל. ומ"מ אם אין לו מים אחרים, וחיינו תלויים במים אלו, יש להתיר מטעם ספק ספיקא, שמא עכשיו נפלה, ואם תמצוי לומר שנפלה מעת לעת מקודם, שמא לא נתבקעה ונתרככה עד תוך מעת לעת, ולא נעשה כבוש משעה שנעשה חמץ, וסומכים על הפוסקים שצונן אינו אוסר בלי כבישה.

ומבואר שדעת המשנה ברורה לאסור לשתות מי באר שיש בה חמץ, אך הפוסקים דנו להתיר לשתות את המים אף כשברור שנפל לתוכם חמץ מפני כמה צדדי היתר, ואחד מהם יסודו בסוגייתנו, וכמו שיבואר.

בגמרא איבעיא לרבה אם מעיין שעובד ע"ז השתחוה לו, מימיו נאסרו לניסוך המים בבית המקדש אם לאו, והספק הוא אם למים שהוא רואה עכשיו לפניו השתחוה והרי הלכו להם, או שמא לקילוח של נהר והילוכו השתחוה, והרי כל הנהר נעבד, ואם יש דין נעבד במחובר נאסרו כל המים. והקשה הריטב"א (ד"ה לא צריכא) למה לפי הצד שלמים שהוא רואה עכשיו לפניו השתחוה המים מותרים לפי שמים אלו הלכו להם, והרי הם מחוברים למי המעיין הנמצאים לפנינו כעת, והם אוסרים את הכל בתערובת, שדינה של תערובת ע"ז שהיא אוסרת את הכל במשהו. והוכיח מכאן הריטב"א שאין תערובת נאסרת במשהו אלא כשהיא בתלוש, אבל במחובר אינה נאסרת. וכתב הריטב"א שכן הורה רבו הלכה למעשה כשזרק הכומר מים המאררים לבאר של ישראל, ופסק שאינם נאסרים, לפי שאין התערובת נאסרת במחובר.

ועל פי דברי הריטב"א כתבו באבני נזר (שו"ת או"ח סי' שעד) ובמהרש"ג (שו"ת ח"ב סי' קכט), שאף לענין חמץ בפסח יהיה כן הדין, שכיון שהמים מחוברים אינם נאסרים בתערובת במשהו, וכתב המהרש"ג שאף שמסתמת השו"ע והאחרונים לא משמע כן, י"ל שלא ראו דברי הריטב"א הנ"ל, שכתב ג"כ שכן הורה רבו הלכה למעשה.

אך בחלקת יואב (שו"ת סי' יח) הקשה כמה קושיות על הריטב"א ועל ראייתו, וכתב שאין לסמוך על היתר זה. וכל זה הוא במים שבבאר שהוטל חמץ לתוכם, אבל במה שמצוי בזמננו שהמים מחוברים למעיין רחוק, כתב בשערי דעה (ליטוויץ, שו"ת סי' כא) שאף שקיי"ל שחמץ בפסח אסור אפילו במשהו, מכל מקום לא אסרו חז"ל חמץ בפסח במשהו אלא במקום שהמשהו יש לו חשיבות קצת לתת טעם במקומו, משא"כ כשהמים זורמים ומתחלפים בכל פעם ואינו נותן טעם אפילו במקומו מסתבר שאינו נחשב אפילו משהו, וזהו מן המושכלות הראשונות עיי"ש. וכן דעת החוות דעת שהובא בספר יהושע (שו"ת סי' י) שבנחל שוטף אין בו אפילו טעם משהו. וכ"כ מסברת עצמו הגר"נ קרליץ (הלכתא מבי דינא עמוד י). ובספר יהושע עצמו כתב (שו"ת שם) שכל שלא יבוא לידי נתינת טעם לא גזרו חז"ל איסור משהו, ובטוב טעם ודעת (למהרש"ק, שו"ת מהדו"ג ח"א סי' ריז) כתב, שנהרות ומעינות המושכים כל הזמן מים חדשים אינם עושים את החמץ לכבוש, וכן כתב כאן בדעת תורה וכ"כ עוד פוסקים. ועיין עוד בשדי חמד (מערכת חו"מ כלל ד) ובדרכי תשובה (יו"ד סי' סט ס"ק רנו) שהאריכו בשיטות הפוסקים בענין זה.

עובד כוכבים מבטל בעל כרחו

כתיב (בראשית לה ב) 'הסירו את אלהי נכר'. הם פסילי שכם של כסף וזהב שלקחו במלחמה שהזכיר, ואף על פי שהכל היה מותר בהנאה, לפי שכבר ביטלוהו ועובד גלולים מבטל עבודה זרה בעל כרחו כדאיתא סטרו וביטלו וכיון שנתבטלה הותרה להם, ומה שצוה להסיר אותה מביניהם עשה זה לטהרת הקודש, כדי שיהיו ראויים לעבוד את ה' יתעלה בטהרה ולהקריב לפניו קרבן, כמו שאמר 'ונקומה ונעלה בית אל', כענין שכתוב (קהלת ד יז) 'שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלקים'.

(רבינו בחיי, וישלח)

שפודין של ברזל היו וחופין בבעץ העשירו עשאו של כסף חזרו והעשירו עשאו של זהב

איתא שבשעה שהנרות דולקים בחנוכה מסוגל הזמן לתשובה, כל חיי האדם כן הוא 'נר ה' נשמת אדם', אולם בימי החנוכה יכולים יותר להגיע לזה. בנס חנוכה הלכו ונתעלו מדריגה אחר מדריגה, כדאיתא שפודין של ברזל היו וחופין בבעץ העשירו עשאו של כסף חזרו והעשירו עשאו של זהב, כאשר הולכים בדרך הישר מגיעים אחר כך למוחלין לא על כל עונותיו.

(פני מנחם, לחנוכה)

עשה לך שרף לך משלך

כתיב (כו יט-כ) 'וכל יתדות החצר נחשת ויקחו אליך שמן זית זך', יש לפרש הסמיכות כי נאמר במשה עשה לך שרף משלך, והא דהוצרך לעשות דוקא משלו, היינו כי ע"י הערב רב שלקח משה עמו ממצרים והם ההולכים לקראת נחשים היה לנחש אחיזה בישראל, ולכך משה משלו הוצרך לעשות נחש נחושת המורה על נחש. וע"כ היה במשכן כלי נחושת המורה על ערב רב כי חלקם בנחש, ולבל יתערבו בהם ישראל אמר 'ויקחו אליך שמן זית זך', דמבואר במדרש (שמו"ר לו א) כשם שהשמן אינו מתערב בשאר משקים כך ישראל שומרים את סוגם, ונתן הקב"ה הבטחה שלא יתערבו ישראל בערב רב.

(תפארת יהונתן, תצוה)

כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן דע שיש שם עבודת כוכבים

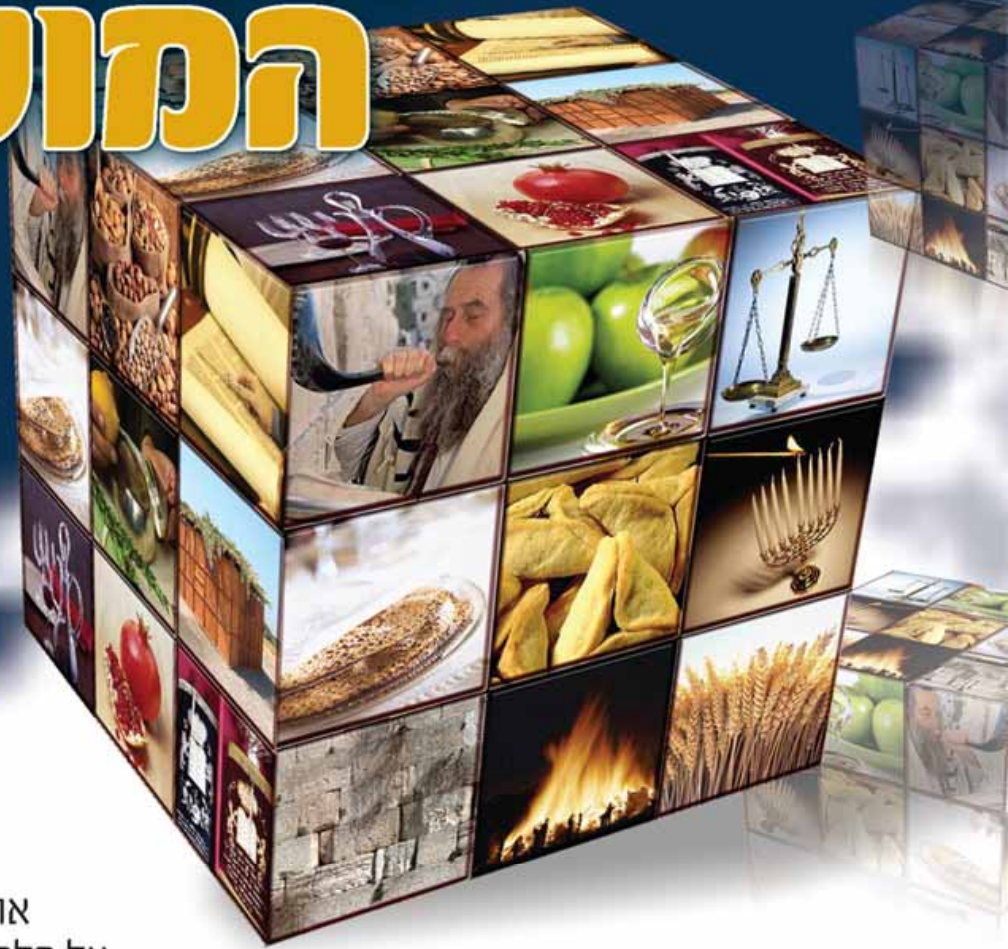
והקשו התוספות (ד"ה כל) בשם הירושלמי כיצד בנו בית הבחירה על הר המוריה ומייש על פי נביא נבנה שם. לפי זה יש להבין כיצד לקח יעקב אבינו אבן לעשות ממנה מצבה שהוא מזבח, הרי הדין כי הר שנעבד אבניו אסורים למזבח, ויש למור דאיתא בגמרא (חולין צא:) על הפסוק (בראשית כח יא) 'ויקח מאבני המקום וכו' ויקח את האבן' מלמד שנתקבצו כל אותן האבנים וכו' תנא וכולן נבלעו באחד, ואם כן היה באבנים שינוי, והדין הוא שאם היה שינוי בנעבד שוב אין איסור לגבוה, ואי לך שינוי גדול מזה.

(פנים יפות, ויצא)

משנת המועדים

עוז והדר

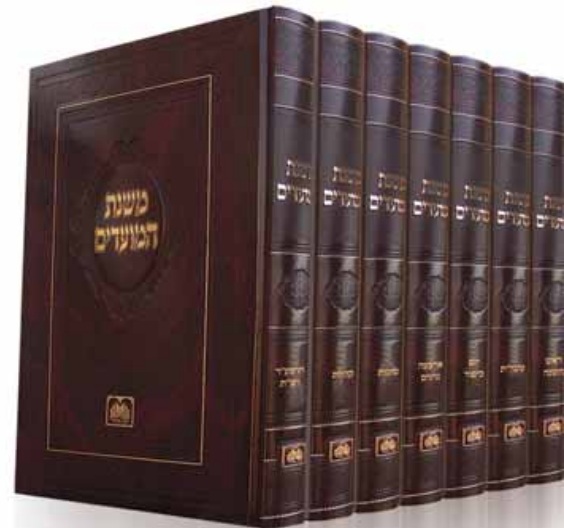
חיים מאוירים
לב
חג ומאכל

אוצרות משובחים וליקוטים נפלאים
על הלכות החגים, תורת הימים ועניניהם,
בתלמוד, בהלכה ובחסידות.

הכרכים המהודרים, מתאימים עד מאוד
בכדי לכבד ידידים ובני משפחה,
בהענקת מתנת חג תורנית, עשירה ומפוארת.

56 ש	ארבעה מינים	49 ש	אלול
56 ש	סוכות	56 ש	ראש השנה
48 ש	קהלת	56 ש	עשרת ימי תשובה וערב יום כיפור
56 ש	הושענא רבה ושמחת תורה	56 ש	יום כיפור

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66